

Čovjek dvadesetog stoljeća je biće koje čita novine i griješi bludno

U ožujku 2015. godine preminuo je ugledni kazališni redatelj, filmski i televizijski autor, profesor glume i režije na Akademiji dramske umjetnosti te dugogodišnji urednik Dramskog programa HTV-a.

Tomislav Žiro Radić bio je prvorazredni intelektualac i umjetnik, osebujna ličnost zagrebačkog i hrvatskog kulturnog života; čovjek koji kazalište i film nije samo stvarao nego ih je, također, temeljito i intenzivno promišljao, pomažući nerijetko i drugima, osobito mladima, da se snađu u svijetu umjetnosti i svega onoga što oko nje ide.

Filmsku karijeru započeo je 1972. godine filmom *Živa istina*, a već iduće godine snimio je i *Timona*. Oba ta filma smatraju se vrhuncima domaćeg filmskog modernizma iz sedamdesetih, no to mu ipak nije omogućilo kontinuirani nastavak filmskog stvaralaštva.

Kao čovjek širokog interesa i brojnih ideja Žiro je svoju kreativnost usmjerio tada prema televiziji te kazalištu i kazališnoj pedagogiji. Od 1973. do 1983. za Dramski program tadašnje Televizije Zagreb snimio je niz televizijskih drama i adaptacija kazališnih predstava, a hrvatskom kazalištu podario je neke od njegovih najdugovječnijih i najvrjednijih predstava. Jedna od njih, legendarne *Stilske vježbe* iz Teatra ITD, još je i danas na repertoaru, Kušanov *Čaruga* postao je najizvođenija predstava Teatra u gosti-

ma, a režijom Stullijeve *Kate Kapuralice* u Kazalištu Marina Držića te Goldonijeve i Čaline *Kafetarije* na Ljetnim igrama za sva se vremena upisao i u antologiju dubrovačkog glumišta.

I u tim i u drugim predstavama koje je radio došao je do izražaja njegov istančani osjećaj za rad s glumcima, što ga je i odvelo na Akademiju dramske umjetnosti gdje je 20 godina bio profesor glume i režije, prepoznavši i odgovivši brojne naraštaje glumaca, među njima i mnoge buduće prvake hrvatskog filma i kazališta.

Od 1998. do 2000. godine bio je glavni urednik Dramske redakcije Hrvatske televizije, a njegov rad u toj redakciji ostao je, pored ostalog, zapamćen i po otvaranju prema mladim scenaristima i redateljima,

Nakon devetnaest godina stanke u devedesetima se vratio i filmu i to kroz obrade krupnijih tema: anomalijama netom propalog društvenog uređenja u *Luci*, Domovinskom ratu u *Anđele moj dragi* i problemima pretvorbe u *Holdingu*. A onda je u šest godina snimio dva remek djela – *Što je Iva snimila 21. listopada 2003.* i *Kotlovinu* te, između njih, možda najodvažniji hrvatski film ikad *Tri priče o nespavanju*.

Kao filmski autor Radić se nije pretjerano povodio za

fabulativnošću dominantne kinematografije. Vjerovao je, naime, da je s najmanje sredstava moguće prenijeti najviše informacija. Smatrao je da je svaki film u nekoj mjeri dokumentaran. Imao je potrebu odmaknuti se što je više moguće od iluzije, tog neminovnog sastojka svakog umjetničkog djela. Strana mu je bila prevladavajuća ideja da je filmske realizacije vrijedna samo smrt ili ubijanje. Pripadnost žanru prečesto je izlika za posezanje za kliše-jima.

Radićevi filmovi nerijetko dokazuju da se o nekom društvenom problemu više može saznati prateći razmiricu između supružnika nego pričajući o tome tko je koliko i čega ukrao. Volio je citirati jednog francuskog filozofa koji je rekao da je čovjek dvadesetog stoljeća biće koje čita novine i griješi bludno.

Tomislav Radić nije mario da velike redateljske ideje i preciozne koncepcije. Volio je reći da on „šije iz donesenog materijala“. A materijal su donosili živi ljudi, glumci, naravno. Glumci su mu bili prvi suradnici s kojima je gradio i nadograđivao svoju sliku svijeta. Pritom su klasične mizanscenske upute bile sporedne; glumci nisu igrali nešto što oni nisu, nego nešto što je i njihov život.

Radićevi glumci dobro su znali da je u stvarnom životu, kao i u dobroj literaturi, često važnije ono što se prešuću-

je od onoga što se izgovori. U skladu sa svojim nastojanjem da pokaže kako su stvaran život i život prikazan na filmu skoro pa ista stvar, redatelj je uspijevao od glumaca dobiti da govore i glume iz vlastitog iskustva, a ne iz imaginarne biografije napisanog lika koji se glumca osobno možda slabo tiče.

Jednom, u šali, Žiro je rekao da kad razmišlja o tome kako će nešto režirati, zamišlja lopova koji planira kako će provaliti u kuću, odnijeti sve što je naumio odnijeti, i pritom ne ostaviti nikakve tragove.

Uz igrane filmove te televizijske produkcije, a slovio je za majstora ekranizacija klasične dramske književnosti, Radić je snimio četrdesetak dokumentarnih filmova koji su zasigurno bili i temeljem poetike njegovih kasnijih igranih filmova.

Za svoj rad Tomislav Radić dobio je niz nagrada na filmskim festivalima u zemlji i inozemstvu te državnih i gradskih nagrada i odličja među kojima se ističu: Nagrada Vladimir Nazor, dvije Nagrade grada Zagreba te odličje Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

Radićev opus, sada na žalost zaključen, trajno će ostati među nama kroz njegove filmove i televizijske drame o kojima posljednja riječ zacijelo još nije izrečena.

Željka Turčinović